

УДК 378.018.8:373.3.011.3-051]:[378.015.311:331.543]:005-027.552](045)
DOI: 10.31499/2706-6258.1(15).2026.359364

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПЕРСОНАЛЬНОГО СЕЛФ-МЕНЕДЖМЕНТУ

Анастасія Аксьоненко, викладач-стажист кафедри початкової освіти, Уманський національний університет.

ORCID: 0009-0001-1316-3891

E-mail: aksionenkoana@gmail.com

У статті досліджено проблему формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкової школи як відповідь на виклики НУШ. Обґрунтовано перехід від моделі вчителя-виконавця до педагога-лідера, здатного до автономії та саморегуляції. Ключовим інструментом такої трансформації визначено персональний селф-менеджмент, що стає технологічною платформою для розвитку суб'єктної позиції здобувачів вищої освіти. Науковий пошук ґрунтується на системному, суб'єктно-діяльнiсному та компетентнісному підході. Проаналізовано мотиваційно-ціннісний, когнітивний та регулятивно-рефлексивний компоненти суб'єктності. Особливу увагу приділено впровадженню технік самоуправління (SMART, SWOT-аналіз, матриця Ейзенхауера) у вищу освіту та визначенню психолого-педагогічних умов, за яких селф-менеджмент стає внутрішньою потребою майбутнього педагога. Доведено, що володіння навичками самоуправління сприяє формуванню активної професійної ідентичності, підвищує стресостійкість під час практики та стимулює креативність у проєктуванні контенту (зокрема засобами ШІ та ед'ютейнменту). Рефлексивний менеджмент визначено ядром суб'єктності, що гарантує адаптивність педагога та запобігає вигоранню. Накреслено перспективи розробки методик цифрового селф-менеджменту в системі професійної підготовки.

Ключові слова: професійна суб'єктність; селф-менеджмент; майбутній учитель початкових класів; саморегуляція; рефлексія; цілепокладання; професійне становлення; вища освіта.

FORMATION OF PROFESSIONAL AGENCY IN PRE-SERVICE PRIMARY SCHOOL TEACHERS THROUGH PERSONAL SELF-MANAGEMENT

Anastasiia Aksonenko, Lecturer Trainee Department of Elementary Education, Uman National University.

ORCID: 0009-0001-1316-3891

E-mail: aksionenkoana@gmail.com

The article addresses a fundamental issue in modern teacher education: the formation of professional agency in pre-service primary school teachers amidst the dynamic shifts in the educational landscape. The author argues that the traditional model of training specialists as mere executors of regulatory instructions has exhausted its potential. The New Ukrainian School requires a teacher-leader capable of autonomous decision-making, strategic planning for self-development, and a high level of self-regulation. Personal self-management is identified as a key tool for this transformation, serving as a technological platform for the student's transition from an objectified to an agentic (subjective) position. The scientific inquiry is based on the integration of systemic, subject-activity, and competency-based approaches. The study analyzes the structural components of professional agency: motivational-evaluative, cognitive, and regulatory-reflective. Particular attention is paid to the mechanisms for implementing self-management techniques (SMART goal-setting, personal SWOT analysis, Eisenhower prioritization matrix) into the higher education teaching process. The author details the psychological and pedagogical conditions under which the use of self-management tools becomes an internal

necessity for the future teacher rather than a formal curriculum requirement. It is proven that the systematic application of personal self-management contributes to the formation of an «active professional identity». Higher education students proficient in self-management skills demonstrate a greater ability to cope with stressful situations during pedagogical practice, allocate cognitive resources more efficiently, and exhibit creativity in designing educational content (specifically through edutainment and AI tools). Reflective management is defined as the core of agency, allowing future educators to transform any experience into a resource for self-improvement. The formed professional agency serves as a guarantor of the teacher's adaptability to the challenges of the digital age and prevents early professional burnout. Perspectives for further research are related to the development of digital self-management methodologies within the structure of professional training.

Keywords: *professional agency; self-management; pre-service primary school teacher; self-regulation; reflection; goal-setting; professional development; higher education.*

Сучасна освітня парадигма висуває нові вимоги до постаті вчителя: він має бути не лише транслятором знань, а й автономним суб'єктом, здатним до самопроекування та швидкої адаптації в умовах невизначеності [7; 8]. Формування професійної суб'єктності у майбутніх учителів початкової школи стає критично важливим завданням, оскільки саме суб'єктна позиція педагога є фундаментом для розвитку аналогічних якостей у вихованців. У цьому контексті персональний селф-менеджмент виступає як інструментальна основа, що дозволяє студенту свідомо керувати власними ресурсами (часом, емоціями, компетенціями) для досягнення професійної зрілості [2; 11].

Питання формування професійної суб'єктності та навичок самоуправління майбутнього вчителя перебуває у центрі уваги сучасних науковців, що зумовлено стратегічними змінами в освітній політиці України. Фундаментальні засади діяльності педагога в умовах реформи закладені у Пораднику для вчителя Нової української школи (за ред. Н. Бібік) [6] та закріплені у Професійному стандарті вчителя початкових класів [8], де автономність та безперервний професійний розвиток визначені як ключові компетентності. Проблематика комплексної підготовки та формування суб'єктної позиції фахівця ґрунтовно висвітлена у дослідженні А. Бекірової [1], яка пропонує методіку розвитку креативного підходу майбутніх учителів. Питання сталої мотивації в складних умовах воєнного стану та її вплив на професійне становлення аналізує А. Волянчук [3], водночас Г. Кіт [5] акцентує на важливості самоосвітньої діяльності як невід'ємної складової фахової підготовки.

Особливе місце в науковому дискурсі посідає вивчення механізмів самоорганізації. Зокрема, О. Друганова та О. Наливайко [4] визначають здатність до самовдосконалення як основу успішної професійної діяльності сучасного студента. Психологічні аспекти цього процесу, зокрема роль цілепокладання у розвитку самосвідомості вчителя, розкриті у працях О. Стахової [10].

Інструментарій персонального менеджменту в освіті представлений у роботах І. Бойко [2], яка розглядає селф-менеджмент як метод підвищення ефективності саморегуляції педагога. Технологічний підхід до професійного зростання через селф-коучинг та самонаставництво пропонує В. Сидоренко [9], а А. Федосова обґрунтовує ефективний самоменеджмент як стратегічну лінію розвитку вчителя у сучасних умовах [11]. Крім того, важливість концепції «освіти протягом життя», що спирається на світовий досвід, підкреслено в аналітичних матеріалах Національного інституту стратегічних досліджень [7]. Попри наявність цих вагомих напрацювань, синергія штучного інтелекту та технологій селф-менеджменту як чинник трансформації суб'єктності вчителя початкової школи потребує подальшого детального вивчення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розкриття потенціалу засобів персонального селф-менеджменту як дієвого чинника формування професійної суб'єктності майбутніх учителів у процесі їхньої підготовки у закладі вищої освіти.

Процес формування професійної суб'єктності майбутнього вчителя засобами персонального селф-менеджменту розглядається не як механічне опанування навичок планування, а як еволюція особистості від позиції стороннього отримувача послуг до статусу автономного суб'єкта, що самостійно конструює свою професійну ідентичність [1; 4]. В основі цієї трансформації лежить інтеграція технологій самоуправління у щоденну навчально-пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти.

Перехід до суб'єктної позиції розпочинається з етапу стратегічного самоаналізу та інвентаризації особистісних ресурсів. Замість формального виконання навчального плану, здобувачі вищої освіти, використовуючи інструментарій SWOT-аналізу, здійснюють детальну діагностику власних фахових дефіцитів та потенційних можливостей. Це дозволяє перевести процес навчання з площини зовнішнього примусу у площину внутрішньої потреби. Наприклад, усвідомлюючи недостатність навичок роботи з інклюзивними групами як власну «слабку сторону», майбутній педагог самостійно ініціює пошук додаткових курсів або волонтерських практик, що і є первинним актом прояву професійної суб'єктності [5; 9].

Логічним продовженням є впровадження технологій свідомого цілепокладання за методологією SMART. У цьому контексті персональний селф-менеджмент трансформує абстрактне бажання «стати хорошим вчителем» у систему конкретних, вимірюваних та обмежених у часі професійних завдань [10; 11]. Суб'єктність тут виявляється у здатності здобувачів вищої освіти декомпонувати складні компетенції на прості кроки. Так, опанування методики ед'ютейнменту перестає бути теоретичним питанням і стає серією практичних ітерацій: від створення першої інтерактивної вікторини до проведення повноцінного квест-уроку під час практики.

Особливе місце в архітектоніці професійної суб'єктності посідає динамічне управління часом та пріоритезація завдань за Матрицею Ейзенхауера. Для майбутнього вчителя це стає інструментом виходу з-під тиску поточної рутини (термінових, але не завжди важливих справ) у зону стратегічного розвитку. Вміння ідентифікувати завдання, що безпосередньо впливають на формування професійного «Я» – такі як розробка авторського дидактичного контенту або вивчення інструментів штучного інтелекту – свідчить про високий рівень автономності. Студент-суб'єкт перестає бути «жертвою обставин» чи дедлайнів, натомість стає менеджером власних когнітивних зусиль, що мінімізує ризики емоційного вигорання ще на етапі професійної підготовки [11].

Кульмінаційним компонентом даної моделі є рефлексивний менеджмент, який замикає цикл суб'єктного управління. Використання циклічних моделей рефлексії (наприклад, циклу Гіббса) дозволяє перетворити будь-який досвід, навіть негативний, на ресурс для розвитку [10]. Коли майбутній вчитель аналізує невдалий фрагмент уроку не через призму зовнішньої оцінки методиста, а через власні відчуття, аналіз причин та планування подальших дій, він демонструє зрілу суб'єктну позицію. Це перетворює щоденну практику на безперервний процес самовдосконалення, де кожна помилка є лише точкою корекції персональної освітньої траєкторії.

Таким чином, персональний селф-менеджмент виступає не просто набором технік, а «операційною системою» професійної суб'єктності. Він забезпечує перехід від адаптивної поведінки до креативно-перетворювальної діяльності, де майбутній учитель початкової школи усвідомлює себе головним ресурсом та рушійною силою власних професійних досягнень. Це створює надійне підґрунтя для формування нової генерації педагогів, здатних до автономної та відповідальної праці в умовах сучасної освітньої реформи [6; 8].

Водночас, стратегія підготовки педагогів у країнах Європейського Союзу базується на концепції Agency (професійної агентності), яка розглядається як

фундаментальна здатність вчителя активно впливати на освітнє середовище та власну професійну траєкторію [7]. У межах Європейського простору вищої освіти (EHEA) та згідно з Європейською рамкою цифрових компетенцій для освітян (DigCompEdu), професійна суб'єктність трактується через готовність фахівця до автономного проектування освітнього процесу в умовах високої невизначеності.

Найбільш релевантним для української реформи є досвід Фінляндії, де суб'єктність вчителя закладається через модель «дослідницько-орієнтованої освіти» (research-based education). У цій системі персональний селф-менеджмент здобувачів вищої освіти трансформується у здатність самостійно генерувати методичні рішення. Фінський майбутній педагог не просто засвоює готові алгоритми, а виступає автономним дослідником, який керує власними когнітивними ресурсами для розробки унікальних навчальних стратегій. Така висока міра автономності є прямим результатом інтеграції навичок самоорганізації у структуру магістерської підготовки.

Цифровий аспект професійної суб'єктності яскраво репрезентований у досвіді Естонії, де акцент зміщено на створення персональних навчальних середовищ (PLE). Естонська модель демонструє, як засоби селф-менеджменту дозволяють майбутнім педагогам вийти за межі інституційних обмежень і самостійно конструювати цифрову екосистему навчання. Використання хмарних сервісів та інструментів штучного інтелекту для управління власним освітнім контентом формує у майбутнього вчителя позицію «цифрового архітектора», який не лише споживає технології, а й суб'єктно керує їхнім впровадженням у початковій школі.

Важливим елементом європейського підходу є також німецька традиція «рефлексивного практика» (Reflective Practitioner). У Німеччині процес формування суб'єктності нерозривно пов'язаний із циклічним самоменеджментом досвіду. Через ведення цифрових портфоліо та використання складних рефлексивних моделей, здобувачі вищої освіти вчаться перетворювати щоденні виклики педагогічної практики на точки зростання. Це дозволяє майбутньому вчителю усвідомлено керувати своїм професійним «Я», уникаючи механічного копіювання чужих методів, що є критично важливим для педагогіки початкової школи.

Інтеграція цього досвіду в український контекст дозволяє переосмислити роль селф-менеджменту як інструменту забезпечення професійної свободи. Європейські практики доводять, що суб'єктність вчителя – це не лише внутрішня якість, а результат системного володіння технологіями самоуправління. Це створює надійне підґрунтя для реалізації принципів Нової української школи, де вчитель має бути не транслятором державних стандартів, а автономним лідером, здатним до постійної самотрансформації та інноваційного пошуку [6].

Проведене теоретичне обґрунтування та аналіз практичних аспектів підготовки майбутніх педагогів дозволяють констатувати, що формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкової школи є нелінійним процесом, успішність якого безпосередньо залежить від опанування ними інструментарію персонального селф-менеджменту. Встановлено, що селф-менеджмент у контексті професійної підготовки виступає не просто як набір технік тайм-менеджменту, а як цілісна стратегія самодетермінації особистості.

Головним науковим результатом дослідження є доведення того, що інтеграція засобів самоуправління (таких як SMART-цілепокладання, SWOT-самоаналіз та рефлексивні цикли) трансформує роль студента з пасивного об'єкта освітнього впливу на активного суб'єкта власного професійного становлення. Це виявляється у здатності майбутнього вчителя самостійно ідентифікувати освітні дефіцити, проектувати індивідуальну траєкторію розвитку та здійснювати усвідомлену корекцію своєї діяльності на основі глибокої професійної рефлексії. Ефективність такої трансформації

підтверджується зростанням рівня автономності, відповідальності та креативності студентів під час проходження педагогічної практики.

Науковий інтерес для подальшого вивчення становить розробку та впровадження спеціалізованої методики цифрового селф-менеджменту. Зокрема, особливої уваги потребує дослідження впливу інструментів штучного інтелекту на автоматизацію рутинних управлінських завдань педагога, що дозволить вивільнити інтелектуальний ресурс для творчої та суб'єктно-значущої діяльності. Окремим вектором дослідження може стати вивчення взаємозв'язку між рівнем сформованості селф-менеджменту вчителя та успішністю формування навичок самоорганізації у його вихованців – учнів початкової школи, що є одним із пріоритетних завдань Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бекірова А. Р. Комплексна методика формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів. Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Видво Євенок О. О., 2017. 458 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/28989/1/МОНО%20Житомир_конф_2017.pdf#page=234.
2. Бойко І. І. Самоменеджмент як метод підвищення ефективності саморегуляції педагога. *Житомирщина педагогічна*, №1(21), 2021. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/03/11_БОЙКО.pdf.
3. Волянюк А. С. Проблеми та перспективи розвитку сталої мотивації майбутніх учителів початкової школи у воєнний час. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки*. 2022. №2(49). С. 72–79. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-2-49-72-79>.
4. Друганова О., Наливайко О. Шляхи формування здатності до самоорганізації та самовдосконалення як основи успішної освітньої та подальшої професійної діяльності сучасного студента вищої освіти. *ОД*, № 3(42), 2023. С. 99–116, DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.312>.
5. Кіт Г. Г. Самоосвітя діяльність майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 2025. №2(58), С. 88-98. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-2-58-88-98>.
6. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713392/1/Порадник_для_вчителя.pdf.
7. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.
8. Професійний стандарт вчителя початкових класів : наказом МОН України No 1225 від 29.08.2024. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf.
9. Сидоренко В. В. Селф-коучинг (самонаставництво) як технологія професійного розвитку педагога Нової української школи: спецкурс. К.: Агроосвіта. 2020. 94с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720149>.
10. Стахова О. Цілепокладання як психологічний механізм розвитку професійної самосвідомості майбутнього вчителя початкових класів. *Психологія особистості*. 2019. DOI: <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.58-64>.
11. Федосова А. Ефективний самоменеджмент як стратегія професійного розвитку педагога. *«Вересень»*, №106(3). 2025. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen>.

REFERENCES

1. Bekirova, A. R. (2017). Kompleksna metodyka formuvannia profesiinoi subiektnosti maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv [A complex methodology for the formation of professional agency in future primary school teachers]. In O. A. Dubaseniuk (Ed.), *Profesiina pidhotovka fakhivtsiv: kreatyvnyi pidkhid: monohrafiia* (pp. 234–245). Yevenok O. O. https://eprints.zu.edu.ua/28989/1/МОНО%20Житомир_конф_2017.pdf#page=234 [in Ukrainian].
2. Boiko, I. I. (2021). Samomenedzhment yak metod pidvyshchennia efektyvnosti samorehuliatcii pedahoha [Self-management as a method for increasing the efficiency of a teacher's self-regulation]. *Zhytomyrshchyna pedahohichna*, 1(21). https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/03/11_БОЙКО.pdf [in Ukrainian].

3. Volianiuk, A. S. (2022). Problemy ta perspektyvy rozvytku staloi motyvatsii maibutnykh uchyteliv pochatkovoï shkoly u voïenni chas [Problems and prospects for the development of sustainable motivation of future primary school teachers in wartime]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka. Serii: Pedahohichni nauky*, 2(49), 72–79. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-2-49-72-79> [in Ukrainian].
4. Druhanova, O., & Nalyvaiko, O. (2023). Shliakhy formuvannia zdatnosti do samoorhanizatsii ta samovdoskonalennia yak osnovy uspishnoi osvithoi ta podalshoi profesiinnoi diialnosti suchasnoho studenta vyshchoi osvity [Ways of forming the ability for self-organization and self-improvement as the basis for successful educational and subsequent professional activity of a modern higher education student]. *Osvitolohichni dyskurs*, 3(42), 99–116. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.312> [in Ukrainian].
5. Kit, H. H. (2025). Samoosvitnia diialnist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv u protsesi profesiinnoi pidhotovky [Self-educational activity of a future primary school teacher in the process of professional training]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Serii: Pedahohichni nauky*, 2(58), 88–98. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-2-58-88-98> [in Ukrainian].
6. Bibik, N. M. (Ed.). (2018). *Nova ukraïnska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [New Ukrainian school: a guide for the teacher]. Litera LTD. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713392/1/Порадник_для_вчителя.pdf [in Ukrainian].
7. National Institute for Strategic Studies. *Osvita protiahom zhyttia: svitovyi dosvid i ukraïnska praktyka. Analitychna zapyska* [Lifelong education: world experience and Ukrainian practice. Analytical note]. <http://www.niss.gov.ua/articles/252/> [in Ukrainian].
8. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). *Profesiyni standart vchytelia pochatkovykh klasiv: nakazom MON Ukrainy No 1225 vid 29.08.2024* [Professional standard for a primary school teacher: by order of the MES of Ukraine No. 1225 dated 08.29.2024]. https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf [in Ukrainian].
9. Sydorenko, V. V. (2020). *Self-kouchynh (samonastavnytstvo) yak tekhnolohiia profesiinoho rozvytku pedahoha Novoi ukraïnskoi shkoly: spetskurs* [Self-coaching (self-mentoring) as a technology for the professional development of a teacher of the New Ukrainian School: a special course]. Ahrosvita. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720149> [in Ukrainian].
10. Stakhova, O. (2019). Tsilepokladannia yak psykholohichni mekhanizm rozvytku profesiinoi samosvidomosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv [Goal-setting as a psychological mechanism for the development of professional self-awareness of a future primary school teacher]. *Psykholohiia osobystosti*. <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.58-64>. [in Ukrainian].
11. Fedosova, A. (2025). Efektyvnyi samomenedzhment yak stratehiia profesiinoho rozvytku pedahoha [Effective self-management as a strategy for the professional development of a teacher]. *Veresen*, 106(3). <https://doi.org/10.54662/veresen> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.03.2026 р.

Прийнята до друку 24.03.2026 р.

Опубліковано 02.04.2026 р.